

VIBRAȚIA PROFESORULUI LA LECȚIA DE ISTORIE

GHEORGHE SMARANDACHE,
PETRU DEMETRU POPESCU

Prin obiectul ei de studiu istoria se definește de la început ca o știință complexă, cu profunde valențe educative și bogate valori spirituale. Ca atare, lecțiile de istorie, prin conținutul lor, capătă un caracter emoțional în cel mai înalt grad. Poate că nici o știință nu posedă ca istoria acea încărcătură de emotivitate care conduce la incantație, șirul evenimential de un mare răsunet imprimă în chip firesc momente unice, de trăire mai întii și retrăire a marilor acțiuni, întâmplări din viața popoarelor sau a unor remarcabile personalități. Sentimentul de emotivitate și deci de trăire a fiecărei lecții de istorie este întărit de faptul că evenimentele istorice nu sînt invenții, plămuiți ci realități, adesea dureroase, alături de mîndrie față de triumful cauzei drepte. Acurateța faptului istoric bazată pe document, pe veridicitatea și legitimitatea lui conduce la întărirea încrederii în informația istorică, are putere de convingere și de funcționalitate a explicației, de participare integrală la eveniment.

Prin aceasta, de la lecțiile de istorie se ajunge în chip dialectic la marile lecții ale istoriei, la învățămintele majore pe care le-au degajat diferite epoci istorice și evenimente. Cu atît mai mult cu cît istoria este a oamenilor și a faptelor lor. Profundul umanism al istoriei nu mai trebuie demonstrat, pentru că toate marile acte naționale din viața popoarelor, unitatea națională, independența, nu au fost rodul unor acțiuni întâmplătoare și haotice, ci a unei lupte titanice împotriva a ceea ce se opunea progresului și mersului înainte. Asemenea înfăptuiri au rezultat din acte eroice, colective sau individuale, din eforturi adesea supraomenești, din spirit de jertfă, mergînd pînă la sacrificiul suprem. După cum valorile materiale și spirituale s-au născut din munca titanică, din capacitatea de creație a minților celor mai înzestrate, din efortul colectiv al poporului însuși — făuritorul istoriei patriei sale.

Exemplele istoriei sînt infinite. Alegem cîteva de mare semnificație, care să prezinte și reversul problemei. De pildă, în războiul pentru independență al coloniilor engleze din America de Nord, de la episodul dramatic al „partidei de ceai“ de la Boston și pînă la ultimele victorii ale coloniilor, de la congresul de la Philadelphia din 1776 și pînă la pacea de la Versailles, a curs mult sînge și s-au înregistrat ciocniri violente. Acest fluid al independenței, care a încălzit inimile atîtor popoare, a caracterizat și anul 1877 prin contribuția românilor în războiul eliberator de pe cîmpiile Bulgariei, scris cu sacrificiul eroilor de la Grivița I și II, Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin. Opera independenței este o epopee de mare însemnătate și profund umanism în viața unui popor. Nu se poate concepe inde-

pendența ca un act de bunăvoință a unei mari puteri față de o putere mică. Istoria nu a consemnat nici un asemenea act. După cum același lucru se poate spune și despre actul unității naționale.

Scoaterea atîtor popoare de sub tutela Commonwealth-ului aristocratic englez a fost rezultatul luptei seculare — s-ar putea spune — al atîtor supuși coloniali ai coroanei britanice. Noi, românii, la 24 ianuarie 1859, am realizat unirea Principatelor nu ca rezultat al bunăvoinței celor șapte mari puteri aflătoare la Congresul de la Paris, ci al luptei poporului însuși, care a impus cu voința și puterea sa alegerea lui Cuza, atît în Moldova, cît și în Țara Românească, după formula lui Mihail Kogălniceanu, „Unirea națiunea a făcut-o”. La fel, actul de la 1 decembrie 1918 nu a fost rezultatul bunăvoinței puterilor Antantei la masa tratativelor, ci mai întîi trăirea epopeei eroice a celor care au luptat la Mărășești, Mărăști și Oituz. Retrăirea prin lecții a unor asemenea evenimente întărește sentimentul de mîndrie și demnitate patriotică și umană.

Umanismul istoriei are la bază ideea generoasă de muncă și de creație. Dacă marile jertfe pentru unitatea și independența națională emoționează prin acțiunea și dramatismul lor, actele de muncă și de creație conving prin rezultatele obținute. Unele din cele „7 minuni ale lumii antice”, rezultat al geniului uman rodit la scara colectivității, au străbătut secolele și încîntă și astăzi prin monumentalitatea, grația și armonia lor. Arhitectura Renașterii, la rîndul ei, impresionează profund prin gigantesc, echilibru și suplețe artistică deosebită. Capela Sixtină a Vaticanului, Domul din Milano, Palatul Dogilor din Veneția, Signoria florentină sau Biserica Sf. Petru din Roma rămîn capodopere ale geniului și rafinementului artistic, realizate prin muncă titanică și dăruite umanității. La fel după cum sculpturile și picturile celebre traversează secolele fără teama de a fi uitate vreodată, ci cu certitudinea mesajului uman și educativ pe care-l conțin: Discobolul lui Myron, supla Venus din Milo, pînzele lui Leonardo da Vinci și Michelangelo, Boticelli, Jan van Eyck și Rubens, Rembrandt și Albrecht Dürer etc.

Nu trebuie să uităm Renașterea românească, celebrele noastre monumente care ne sînt mai dragi și le socotim deasupra celor din patrimoniul creației universale: Voronețul, Curtea de Argeș, Cozia, Palatul Brîncovenesc de la Mogoșoaia.

Operele umaniste se adaugă și ele firului uman și educativ pe care îl propagă lecțiile de istorie. Operele lui Dante, Petrarca și Boccaccio, ale lui Shakespeare, Cervantes, Rabelais sînt acele mari arderi care trăiesc prin eternitatea valorilor ideatice ce le conțin. Subliniem aportul vajnicilor cronicari moldoveni: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, al cărturarilor Constantin Cantacuzino Stolnicul și Dimitrie Cantemir, al lui Nicolaus Olahus și al luminoșilor reprezentanți ai Școlii ardeleni din secolul al XVIII-lea (Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior), opera lui Nicolae Bălcescu sau a lui Mihail Kogălniceanu, a școlii critice de istorie ce a dat un șir de străluciți reprezentanți ca A. D. Xenopol, D. Onciul, Vasile Pîrvan și N. Iorga.

Atît de complexă este problematica istorică și atîta viață pulsează în fiecare, încît pe drept cuvînt ne aflăm în fața unor izvoare firești de vibrație și patos.

Dar lecția singură nu înseamnă nimic dacă nu o vom pune în legătură cu cel care o însușește, profesorul de istorie. Ceea ce s-a afirmat despre lecție aparține de fapt profesorului de istorie. Fără-ndoială, calitatea acestuia izvorăște la rîndul ei din cîteva trăsături definitorii pe care le sugerăm numai — ca rezultat al experienței noastre la catedră și observării atente, în decursul anilor, a profilului moral al atîtor educatori în domeniul istoriei și evoluției lui. Considerăm că a trăi fiecare lecție înseamnă mai întîi a-i cunoaște temeinic conținutul. Pregătirea profesorului de istorie este o condiție *sine qua non* a succesului în activitatea instructiv-educativă. Ea are un caracter permanent, devine o constantă și o necesitate a vieții acestuia. Există o pregătire profesională care înseamnă o acumulare permanentă a materialului istoric: pe de o parte a studierii moștenirii fondului clasic, pe de alta și în chip deosebit, a literaturii de specialitate pe care o oferă din plin explozia informațională contemporană, potrivit căreia profesorul intră în posesia ultimului cuvînt al cercetării istorice. Acestei pregătiri de specialitate i se adaugă cea politico-ideologică, deoarece, profesorul de istorie are și calitatea de om politic, de propagandist al politicii partidului și statului socialist.

Dar bogata pregătire este numai o condiție — punctul de plecare spre fructificarea materialului brut de istorie. Intervine personalitatea fiecărui profesor, trăsăturile sale morale, spiritualitatea sa. E necesar ca el să fie convins de ceea ce transmite elevilor, să posede acea sensibilitate lăuntrică menită a fi izvorul unor calități propagandistice deosebite, exprimate în cuvintele „capacitatea de evocare a evenimentelor și proceselor istorice“.

În felul acesta profesorul trece de la el la clasă, la elevi. Urmează etapa cunoașterii elevilor, a personalității și individualității lor, și a particularităților de vîrstă. Virtual, ținînd seama de astfel de elemente subiective, dar importante, profesorul își clădește orice lecție, făurește lecții pline de viață și de căldură. Firește că nu toate lecțiile prezintă același conținut emoțional nu oferă aceeași intensitate a trăirii istorice. Dar la fiecare există elemente care pot fi fructificate cît mai deplin și cîștigate la cauza emoțională și educativă. Chiar și lecțiile în care prezentăm date statistice pentru ilustrarea unui fenomen pot fi aduse la făgașul emotivității prin explicarea finalității lor. Sigur însă că lecțiile privind războaiele, revoluțiile, actele de umanism ale unor personalități prezintă momente de culme ale trăirii istoriei.

Efectul educativ se răsfrînge pozitiv asupra elevilor, al colectivelor de clasă. El produce o sensibilizare a temperamentelor tineretului școlar, o întărire a unor convingeri patriotice, admirație față de tradițiile de luptă națională sau internațională, stimă și dragoste pentru istoria și cultura tuturor popoarelor lumii.

Să nu uităm niciodată că tineretul nostru școlar nu trăiește în acest trecut, ci el este al prezentului. Trecutul eroic însă înseamnă rădăcinile poporului român sau ale fiecărui popor. Cu îndreptățire tovarășul Nicolae Ceaușescu îndemna tineretul la studierea trecutului în cuvintele deosebite: „Un popor care nu-și cunoaște istoria este ca un copil care nu-și cunoaște părinții.“ Trecutul nu trebuie însă fetișizat, ci cunoscut cu tot ceea ce a avut

el măreț cât și cu umbrele sale. Pentru că trecutul ne duce la înțelegerea prezentului și ne deschide perspectiva viitorului.

Profesorului de istorie îi revine rolul de a lua atitudine față de evenimentele pe care le prezintă elevilor. El devine un participant plin de vibrație la făurirea lecției. El îi convinge pe elevi de adevărul celor exprimate și îi câștigă la lecție, făcându-i să participe la retrăirea faptelor mărețe ale trecutului, prin contribuția nemijlocită, în noile condiții, la făurirea societății prezente, la repetarea faptelor mărețe ale trecutului, prin integrarea lor în fapta colectivă a generației din care fac parte.

Fructificarea metodelor și procedeele moderne, active de predare se face cu multă grijă, fără ostentație. Nu există metode fixe, mai ales în domeniul istoriei. Există personalitatea profesorului, marea sa artă care merge pînă la actorie, în sensul bun al cuvîntului. Profesorul de istorie este un actor în momentul trăirii lecției. Glasul lui plin de căldură dă patos evenimentului auster, simțul oratoric echilibrat, timbrul plăcut și niciodată exagerat emoționează prin muzicalitate și vibrație omenească. La clasele mai mici povestirea aprinde imaginația elevilor și le sădește dragostea pentru faptele istorice. Exemple alese cu grijă din cadrul epopeilor luptei pentru independență, pentru apărarea pămîntului străbun, legende ale românilor sau din istoria universală sînt înregistrate de elevi cu interes și rămîn în memoria lor de neuitat. La cei mari, expunerea științifică este de altă factură: mai sobră, ținînd seama mai puțin de afectivitate și mai mult de rațiune, cu bogate argumente bazate pe o solidă documentare. Prezentarea unor evenimente cu un patos exaltat duce la anularea efectului emoțional. După cum, prezentarea la elevii mari a unor lecții argumentate și curgătoare întărește, potențează mult mai bine acest efect.

Același lucru s-ar putea spune și despre folosirea mijloacelor audio-vizuale, problemă atît de des întîlnită în literatura metodică de specialitate. De pildă filmul didactic oferă posibilitatea redării atmosferei unei epoci, a unui eveniment. Dar profesorul este acela care prin cuvîntul lui competent adecvat problemei dă imaginii vizuale și înțelesul complet și emoțional. Orice mijloc tehnic, cît de evoluat, nu poate înlocui fiorul moral, sentimentul emotiv și contribuția profesorului la actul suprem al trăirii lecției.

Din această stare emoțională face parte și modul cum profesorul știe să creeze atmosfera propice desfășurării întregii lecții, trăirii evenimentului. De la momentul organizatoric e necesară stabilirea sau, mai mult, crearea unei atmosfere de lucru, un cadru afectiv deosebit, un calm și un echilibru care să-i facă pe elevi să aștepte cu nerăbdare înfățișarea evenimentului, ca pe un mic, dar însemnat spectacol, pe care sînt chemați să-l trăiască, să participe la el.

Reversul este contrastant de dureros. Un profesor de istorie cu o structură glacială, închistat în anumite formule vechi și dogmatice, și-a greșit cu siguranță cariera. Și totuși dacă a îmbrățișat știința muzei Clio, trebuie la rîndul lui să depună mari eforturi pentru a-și reconstrui personalitatea, pentru a deveni mai mobil, mai receptiv la înnoiri, mai sensibil la marile sensuri ale istoriei. Altfel, succesul educativ este ratat. Profesorul care nu trăiește lecția imprimă elevilor un sentiment de inhibare, îi îndepărtează

treptat de disciplină atît de frumoasă și de interesantă a istoriei, ceea ce echivalează cu ciuntirea dreptului elevilor la ore de istorie plăcute și atractive.

În metodologia noastră generală — s-a vorbit foarte mult despre tradiție și inovație, despre continuarea metodelor tradiționale cu amprenta concepției moderne. S-a neglijat însă aspectul subiectiv, emoțional, — și tocmai acest aspect joacă un rol esențial în procesul formativ al învățămîntului contemporan. Aceasta înseamnă a ieși din sfera dogmatismului și închistării și a crea cu fiecare lecție și în fiecare lecție. A intra în imperiul unui învățămînt istoric de calitate. Exemplu strălucit de folosire a teoriei în mod mereu creator ni-l oferă documentele de excepțională însemnătate ale Partidului nostru, gîndirea social-politică și istorică a Secretarului General al Partidului, îndemn strălucit spre astfel de lecții luminoase de istorie.

Pentru că, fără îndoială, profesorul rămîne oglinda elevului. Relația profesor-elev nu va dispărea niciodată. Dar ea trebuie să se mențină nu formal ci ca avînd o existență reală și rodnică. Elevul vede în profesorul său exemplul demn de urmat. O mare satisfacție a educatorului este aceea de a hotărî pe elevi pentru istorie. Opțiunea elevului pentru această disciplină este rodul unor strădanii de cîțiva ani, suma unor vibrații profunde cu însemnate și chiar totale înrîuriri asupra tinerelor generații. Este grăitor a întîlni profesori de istorie care să-și amintească cu venerație de magistrul lor, care, fiind un excepțional instructor și educator, i-a hotărît cariera aceasta deosebită.

Încercăm și noi, însemnătorii acestor rînduri, sentimente similare pentru cei care ne-au deschis orizonturile înțelegerii și trăirii istoriei. Vibrația lor de atunci este vibrația noastră de acum, pe care o transmitem cu responsabilitate și încredere elevilor noștri.